

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το μάθημα της Λογοτεχνίας

Ελένη Χοντολίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τομέας Παιδαγωγικής, Φιλοσοφική Σχολή Α.Π.Θ.

(απομαγνητοφωνημένη ομιλία σε ημερίδα του Συνδέσμου Φιλολόγων ν. Δράμας, 2/2/2013)

Συνάδελφοι, καλημέρα σας. Ευχαριστούμε πολύ για την πρόσκληση.

Να πω ότι δεν είμαι για τίποτα υπεύθυνη πια. Η ομάδα αυτή που βλέπετε εδώ, έφτιαξε το πρόγραμμα της Α΄ Λυκείου και με την κ. Αποστολίδου, τον κ. Πασχαλίδη και συναδέλφους από τη Δευτεροβάθμια και την Πρωτοβάθμια, εδώ και πολλά χρόνια, έχουμε μία ομάδα για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας. Πιθανόν να σας είναι γνωστή από δύο βιβλία: το ένα είναι ένα Πανελλαδικό Συνέδριο και το άλλο η πρόταση που είχαμε κάνει για τη δημιουργία ενός προγράμματος Λογοτεχνίας από το δημοτικό μέχρι το λύκειο. Και τύχη αγαθή, όπως θα λέγαμε, η κ. Αποστολίδου, η κ. Κουντουρά και εγώ σχεδιάσαμε και το πρόγραμμα που διδασκότανε πέρυσι - και φέτος Κύριος οίδε τι γίνεται - στα πιλοτικά δημοτικά και γυμνάσια. Άρα υπάρχει και μία συνέχεια, η οποία, φυσικά, διακόπηκε όπως αναμενόταν. Εμείς είχαμε δουλέψει πέρσι όλη τη χρονιά, όχι πολύ εντατικά, για τη Β΄ και Γ΄ Λυκείου, αλλά ανατέθηκε αυτό το καθήκον σε άλλη ομάδα. Θα έχουμε δηλαδή, πιθανότατα, αυτό που έχουμε και στο γυμνάσιο με τα βιβλία της Γλώσσας, άλλος να έχει γράψει (το βιβλίο) της Α΄, άλλος της Β΄, άλλος της Γ΄, με άλλη φιλοσοφική προσέγγιση κ.λπ.

Λοιπόν, έχω ένα power point μπροστά μου. Θα το διατρέξω. Θα παρακαλούσα πάρα πολύ, αν λέω κάτι που δεν γίνεται κατανοητό, ή εκείνη τη στιγμή ή να κρατάτε σημείωση προκειμένου να...

Όχι στα ανθολόγια – Ναι στην αλλαγή της μεθοδολογίας

Να πω κάτι, καταρχήν, που για πρώτη φορά συνέβη μ' αυτόν τον τρόπο. Εμείς ως ομάδα είμαστε κατά των βιβλίων. Όταν είχε γίνει δηλαδή η προκήρυξη να γράψουμε τα βιβλία, περίμεναν όλοι ότι θα κατέβει, ας πούμε, η ομάδα της Λογοτεχνίας. Και φυσικά δεν κατεβήκαμε, γιατί για μας τα ανθολόγια δεν είναι το πρόβλημα. Για μας τα ανθολόγια είναι όλα κακά ή όλα καλά. Κάνεις συγκεκριμένες επιλογές και εφόσον κόβεις τα κείμενα και δεν τα διδάσκεις ολόκληρα - αν και εφόσον φυσικά έχει σταματήσει αυτό το πράγμα που γινόταν επί δικτατορίας και παλιότερα, να έχουμε στα βιβλία της Λογοτεχνίας τα διαγγέλματα του βασιλέως Παύλου και άλλες τέτοιες ανοησίες - όλα τα βιβλία Λογοτεχνίας από το '77 και μετά είναι το ίδιο καλά και το ίδιο κακά. Δηλαδή, Α΄ και Β΄ θεματική επιλογή, από τη Γ΄ και μετά ιστορική διάταξη. Το πρόβλημα είναι ότι δεν έχουμε βιβλιοθήκες σε όλα τα σχολεία και εκεί που τις έχουμε, τις έχουμε όπως έχουν στα χωριά τις τουαλέτες έξω από το σπίτι, δηλαδή δεν είναι οργανικό κομμάτι του σχολείου η βιβλιοθήκη.

Για μας, λοιπόν, το πρόβλημα δεν είναι τα βιβλία. Έτσι, αυτή η αλλαγή έγινε μ' έναν τρόπο στην Α΄ Λυκείου, καλά δεν έγινε με τον πιο κομψό τρόπο, δεν ξέρω για ποιον λόγο. Δεν περίσσεψαν λεφτά από τις ανακαινίσεις των γραφείων και δεν είχε προβλεφθεί επιμόρφωση, εξ ου κι εμείς αλωνίσαμε όλη την Ελλάδα, ιδίως αναλώμασι, σε αίθουσες με 200 εκπαιδευτικούς στην Αθήνα, 150 στη Θράκη, κ.λπ. Αλλά το πρωτοποριακό, το καινούριο, ήταν, ας πούμε, ότι δεν γράφτηκαν βιβλία, γιατί αυτό το πράγμα είναι σαν το μύθο του Χότζα: «να κάνω αυτό, να βάλω εκείνο το κείμενο; Όχι δεν είναι αυτό. Να βάλω το άλλο κείμενο;». Αυτό δεν έχει τελειωμό. Και επειδή απευθύνεσαι και σε επαγγελματίες, και επειδή όλη η ποίηση πια είναι στο Διαδίκτυο -όχι με πάρα πολύ καλό τρόπο- άρα στην ποίηση δεν έχουμε πρόβλημα, στην πεζογραφία είναι που δεν μπορεί να βρεθεί... η αλλαγή που κάνει αυτό το πρόγραμμα λοιπόν,

στηρίζεται στην αλλαγή της μεθοδολογίας. Στην αλλαγή της μεθόδευσης διδασκαλίας, όπως λέμε. Συνεπώς και της αξιολόγησης και συνεπώς αυτού που γίνεται στην τάξη. Με όποια κείμενα μπορείς να το κάνεις αυτό το πράγμα, με τα κείμενα που υπάρχουν στα σχολικά ανθολόγια και που εμείς προτείνουμε να εκδίδονται σε έναν πια τόμο του γυμνασίου και του λυκείου, για να έχεις τη δυνατότητα να παίρνεις πολλά κείμενα και από τα τρία. Και φυσικά η κύρια αλλαγή που γίνεται, στη μεθόδευση, που λέμε να γίνεται η διδασκαλία σε ομάδες, όχι συνέχεια, όχι σε όλη τη διάρκεια της ώρας, πάντως είναι ένα βασικό συστατικό στοιχείο. Και η άλλη πολύ μεγάλη αλλαγή, ξέρετε πολύ καλά, είναι ότι πιστεύουμε ότι δεν υπάρχει κανένα νόημα να διδάσκεις ένα κείμενο σε μία ή δύο ώρες. Θέλουμε να υπάρχει μία ενιαιότητα, και άρα προτείνουμε τρεις ενότητες σε κάθε τάξη. Αυτό το τρεις (ενότητες) είναι προφανές, ότι ειδικά για την περσινή χρονιά ότι δεν προχώρησε πολύ καλά και ήδη στις προτάσεις που είχαμε (και που δεν πρόκειται να δείτε ποτέ, γιατί δε μας τις ζήτησαν) στις άλλες τάξεις ε... ήδη μάλλον λέω προσανατολιζόμαστε καθώς αυτές οι ώρες που λέμε ότι πρέπει να διατίθενται σε κάθε ενότητα, οι 24 ώρες (τι δουλειά έχει ένας Λαρισαίος στην Ύδρα;) λοιπόν είναι θεωρητικά 24 αλλά δεν είναι ποτέ 24, γιατί... όχι Τετάρτες, όχι εκδρομές, όχι του αγίου Πολυτεχνείου, όχι του Αγίου αυτού και λοιπά. ...Άρα η τρίτη ενότητα δε βγαίνει εύκολα, και μάλιστα πολλοί συνάδερφοι δεν προσπάθησαν καν να την πλησιάσουν την τρίτη ενότητα που ήταν θέατρο, από ανασφάλεια... από μια αίσθηση ότι «δεν το ξέρω», «δεν το καταφέρνω» και λοιπά. Συνεπώς, προσανατολιζόμαστε στο να έχουμε δυο ενότητες και μια τρίτη μικρότερη και οι λύσεις που μπορούν να προταθούν είναι διάφορες.

Στόχος η κριτική αγωγή

Λοιπόν, και είναι προφανές ότι αυτό το πρόγραμμα για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας ξεκινάει και από άλλες προκείμενες. Ξεκινάει από, ας πούμε, από την επιθυμία να είναι η διδασκαλία της λογοτεχνίας κριτική αγωγή στο σύγχρονο πολιτισμό, διότι σε αντίθεση με τα παλιότερα προγράμματα που κάνουν σαν να απευθύνονται σε φιλόλογους –ξέρετε εμείς οι φιλόλογοι έχουμε λίγο αυτή τη λόξα, νομίζουμε ότι κάνουμε μάθημα σε υποψήφιους φοιτητές φιλολογίας. Οι φιλόλογοι κάνουμε μάθημα σε όλη τη γκάμα του πληθυσμού: κάνουμε μάθημα στα παιδιά στο γυμνάσιο που θα σταματήσουν εκεί, κάνουμε μάθημα στα παιδιά που θα πάνε σε άλλες σχολές, κάνουμε μάθημα στα παιδιά που στο σπίτι τους υπάρχουν πολλά βιβλία, κάνουμε μάθημα σε παιδιά στο σπίτι των οποίων δεν υπάρχει κανένα λογοτεχνικό βιβλίο και σίγουρα δε θα σπουδάσουν φιλολογία. Τι θέλουμε λοιπόν να καταφέρουμε εμείς με τη διδασκαλία της λογοτεχνίας; Μια αγωγή, αλλά κριτική αγωγή, δηλαδή να μάθουν τα παιδιά να σκέφτονται, να θέτουν ερωτηματικά και λοιπά στο σύγχρονο πολιτισμό, με την έμφαση στο σύγχρονο. Να σηκώσει το χέρι του όποιος δεν έχει πάθει των παθών του τον τάραχο προσπαθώντας να τελειώσει το βιβλίο της Α΄ Λυκείου, τα πρώτα κεφάλαια, με τον Απόκοπο του Μπεργαδή, τα Καταλόγια και τα λοιπά. Συνεπώς η έμφαση πρέπει να δοθεί κάπου αλλού.

Ειδικοί σκοποί του προγράμματος

Να πω πολύ σύντομα μερικά πράγματα για τους σκοπούς που έχει το πρόγραμμα: είναι η συνειδητοποίηση από την πλευρά των μαθητών της σχέσης της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία και επομένως της σημασίας της για την κατανόηση του κόσμου όπου ζούμε και του εαυτού μας. Στην Ελλάδα τα πράγματα με την ανάγνωση δεν πάνε καλά. Το ΕΚΕΒΙ είχε κάνει μια έρευνα από την οποία προέκυψε ότι οι συνειδητοί αναγνώστες στην Ελλάδα είναι μόνο 500.000 και λέγοντας συνειδητοί δεν εννοούσε 50 βιβλία το χρόνο, εννοούσε 8 έως 10. Οι Έλληνες δε διαβάζουμε, οι φιλόλογοι δε διαβάζουμε και εμείς λέμε αυτό το πράγμα να το ανατρέψουμε λίγο και να προσπαθήσουμε με αυτά που κάνουμε να φτιάξουμε ένα έθνος από αναγνώστες -αυτός είναι τίτλος κλεμμένος από ένα βιβλίο.

Η ανασύσταση της σχολικής τάξης ως μιας κοινότητας αναγνωστών, -αυτό είναι πάρα πολύ βασικό - για να δουλέψουμε σε ομάδες και για να πετύχουμε τους σκοπούς μας, συγκροτούμε μια κοινότητα, όπως μια ομάδα ανάγνωσης, καλή ώρα σαν κι αυτές που

φτιάχνουμε ως ενήλικες έξω, προφανώς με άλλους όρους. Ένα πολύ βασικό πράγμα είναι να κατανοήσουν και να αποδεχτούν οι μαθητές τη σχετικότητα και την πολλαπλότητα των ερμηνευτικών προσεγγίσεων καθώς και να αντιμετωπίζουν κριτικά και τις δικές τους ερμηνευτικές προτάσεις. Καλή ώρα της εκεί που βρίσκεται - είχαμε μια φιλόλογο εξαιρετική - η οποία όμως θεωρούσε ότι το πράγμα είναι ένα και έλεγε : «τι λέμε σ' αυτό;» έλεγες εσύ κάτι και 'λεγε «ναι, ναι, ναι» ...και έλεγε ο τελευταίος... «Α, αυτό!». Αυτό δεν υπάρχει στη λογοτεχνία. Όπως δεν υπάρχει και η εξαιρετική ερώτηση: «τι θέλει να πει εδώ ο συγγραφέας;» Ό,τι ήθελε να πει ο συγγραφέας το είπε. Ούτε ο ίδιος δεν ξέρει γιατί το έχει πει, γιατί η λογοτεχνία έχει ιδεολογία η οποία όμως την υπερβαίνει και συνεπώς την ερώτηση πρέπει να την κάνουμε λίγο τροποποιημένη «όχι τι θέλει να πει ο συγγραφέας», «τι σου λέει εσένα αυτό που λέει ο συγγραφέας;», προφανώς εξαιρώντας τα πραγματολογικά στοιχεία ,τα οποία είναι εκεί και τα οποία απαγορεύουν να πεις άλλα πράγματα από αυτά που λέει το κείμενο από πραγματολογική άποψη.

Το δεύτερο πολύ σημαντικό είναι να διερευνούν οι μαθητές όλους τους συντελεστές και τους αναγκαίους παράγοντες που συμβάλλουν στην παραγωγή και στην πρόσληψη των λογοτεχνικών κειμένων. Είναι ένα πράγμα η παραγωγή κι είναι ένα εντελώς άλλο πράγμα η πρόσληψη των λογοτεχνικών κειμένων. Είναι σαφές ότι εσείς δεν προσλαμβάνετε με τον ίδιο τρόπο τα κείμενα όπως τα προσλαμβάνουν τα παιδιά σας. Δεν τα προσλαμβάνουμε τα παλιά κείμενα με τον ίδιο τρόπο που τα προσλάμβαναν οι άνθρωποι την εποχή που γράφτηκαν τα κείμενα. Ας πάρουμε για παράδειγμα, τα δύο κλασικά ομηρικά κείμενα. Είναι σαφές ότι άλλη χρήση και λειτουργία είχαν όταν πρωτοφτιάχτηκαν και λέγονταν προφορικά, αλλιώς τα κατέγραψε την πρώτη φορά ο φιλόλογος ο Αλεξανδρινός, άλλη λειτουργία είχαν στο μεσαίωνα κι αλλιώς λειτουργούν στη Γαλλία με τη σχολή των Ανάλ. Το κείμενο ως υλική υπόσταση είναι το ίδιο, η πρόσληψή του, η συνάντησή του δηλαδή με τους αναγνώστες του το κάνει ένα διαφορετικό πράγμα. Συνεπώς η λογοτεχνία είναι σχέση. Η λογοτεχνία δεν είναι φυλλάδα που παίρνει ο φιλόλογος και στο τρίτο μάθημα προσπαθούν οι μαθητές να καταλάβουν ποια φυλλάδα έχει για να την αγοράσουν κι αυτοί και να απαντούν στις ερωτήσεις. Η λογοτεχνία είναι σχέση. Τα παιδιά μας στην τάξη, συν πλην, έχουν όλα τα ίδια ενδιαφέροντα, τις ίδιες ανάγκες και τις ίδιες προσλήψεις, εκτός κι αν συμβαίνουν πράγματα πολύ διαφορετικά. Αυτό λοιπόν είναι που μας κάνει να συγκροτούμε μια αναγνωστική ομάδα και να προχωρούμε στην εξέταση των κειμένων μ' αυτόν τον τρόπο. Αυτό είναι ένα πάρα πολύ βασικό πράγμα: να αναγνωρίζουμε τις αξίες και τις ιδέες στη λογοτεχνία, διότι η λογοτεχνία είναι βουτηγμένη στην ιδεολογία, στις ιδέες. Είναι καθρέφτης της εποχής της κλπ.

Άλλο σκοποί άλλο δεξιότητες

Λοιπόν ξεκινούμε από σκοπούς και φτάνουμε σε δεξιότητες. Στο εργαστήριο θα το πούμε πιο αναλυτικά. Να το πω λίγο περιγραφικά τώρα: οι σκοποί είναι αυτό που θέλω εγώ να κάνω στο μάθημά μου σε σχέση με την ενότητα που έχω μπροστά μου. Οι δεξιότητες είναι αυτό που θέλω εγώ να μπορούν οι μαθητές μου να κάνουν. Και πολύ απλά -με ένα πολύ απλοϊκό τρόπο- λέω ότι εγώ ξέρω χίλια, διδάσκω εκατό και ζητώ από τους μαθητές στις εξετάσεις να ξέρουν τα δέκα. Αλλιώςτικα δε γίνεται. Δεν μπορώ να ξέρω δέκα και να ζητώ δέκα. Φαίνεται. Και όλοι επειδή είμαστε και υπερ-επιστήμονες - εμείς οι φιλόλογοι δεν είμαστε σαν τους κακόμοιρους τους φυσικούς που υπηρετούν ένα αντικείμενο - είναι σαφές ότι σε κάποιο από τα σαράντα πέντε που υπηρετούμε χωλαίνουμε. Κάποιος είναι καλύτερος νεοελληνιστής από ό,τι είναι κλασικός κλπ. Ας μην το θίξουμε τώρα αυτό. Λοιπόν, αναγνωρίζουμε τα πολιτισμικά στοιχεία που υπάρχουν σε κάθε κείμενο. Αυτό είναι πάρα πολύ σημαντικό. Και την ιστορικότητα αυτών των στοιχείων. Αυτό θα το πούμε και λίγο μετά. Αναγνώριση και περιγραφή των συμβάσεων και τεχνικών των λογοτεχνικών κειμένων. Μετουσίωση και μεταφορά των συναισθημάτων που τους προκαλεί μια λογοτεχνική ανάγνωση σε νέο κειμενικό είδος πεζό, ποιητικό, δοκιμιακό, ζωγραφικό, μουσικό και δραματικό. Να κάνω μια παρένθεση. Δεν ξέρω αν καταλάβατε ότι υπάρχει ένας πολύ χρήσιμος οδηγός για τον εκπαιδευτικό στο

ψηφιακό σχολείο που έχει φτιαχτεί για το γυμνάσιο αλλά δεν υπάρχει κανένας λόγος να μην το χρησιμοποιεί κανείς και στο λύκειο. Τον ξέρετε όλοι; Τον έχετε βρει; Αν πάτε στο ψηφιακό σχολείο, στη λογοτεχνία, στα προγράμματα για τη λογοτεχνία υπάρχει αυτός ο οδηγός.

Ιστορία της Λογοτεχνίας και ιστορικότητα των κειμένων

Περνάω στους σκοπούς. Θέλω να σταθώ λίγο στην Ιστορία της Λογοτεχνίας και τη θέση της στο αναλυτικό πρόγραμμα. Θυμόμαστε όλοι ότι τα βιβλία της πρώτης και της δευτέρας γυμνασίου παρουσιάζουν τη λογοτεχνία θεματικά. Αυτό υποτίθεται ότι είναι πιο παιδοκεντρικό –και είναι. Από την τρίτη γυμνασίου αρχίζει αυτός ο δήθεν αγώνας να παρουσιάσουμε τη λογοτεχνία ιστορικά. Στην τρίτη γυμνασίου υπάρχουν όλες οι περίοδοι και μετά, πρώτη, δεύτερα και τρίτη [λυκείου] αρχίζουν λίγο τα γνωστά, λίγο καινούρια και παλιά κλπ. Και θεωρεί αυτός που το έχει φτιάξει και το έχει συλλάβει αυτό το πράγμα ότι ο μαθητής τελειώνοντας ξέρει την ιστορικότητα της ελληνικής λογοτεχνίας. Αυτό έχει αποδειχτεί με χίλιους τρόπους ότι δεν συμβαίνει.

Κι εμείς αντιμετωπίζουμε την ιστορία πολύ σοβαρά, διότι δεν μπορείς να διδάξεις λογοτεχνία χωρίς να έχεις μια πολύ συστηματική σχέση με την ιστορία της. Αλλά αυτή η ιστορία είναι ένα πράγμα διαφορετικό από αυτό που έχουνε τα βιβλία. Το θέμα είναι να αναδειχτεί η ιστορικότητα των ποικίλων παραμέτρων του λογοτεχνικού φαινομένου, δηλαδή της ιστορικότητας ενός θέματος. Για παράδειγμα, τα φύλα στη λογοτεχνία, για τα οποία τόσο πολύ κατηγορηθήκαμε, λες και εμείς τα εφηύραμε, λες και η λογοτεχνία η νεοελληνική από την αρχή της μέχρι σήμερα δεν ασχολείται μ' αυτό το θέμα πάρα πολύ συστηματικά. Ξέρετε, τα θέματα δεν τα εφευρίσκει κανείς στη λογοτεχνία. Δε λέει «τώρα εγώ θα διδάξω αυτό το θέμα, α! ασ ψάξω να βρω κείμενα γι' αυτό το θέμα». Τα θέματα, που υπάρχουν ούτως ή άλλως, σε οδηγούν στο να φτιάξεις ενότητες. Λοιπόν, η ιστορικότητα του θέματος των έμφυλων σχέσεων στη λογοτεχνία είναι εκεί και κραυγάζει. Είναι σα να σου λέει «κάνε με μία ενότητα, φτιάξε μία ενότητα μ' αυτό το θέμα!». Και το θέμα αυτό έχει ιστορικότητα, διότι αλλιώς πραγματεύεται το θέμα ο Θεοτόκης και αλλιώς η Γαλανάκη στο «Ελένη ή ο Κανένας».

Ανάδειξη της ιστορικότητας των λογοτεχνικών ειδών: το ιπποτικό μυθιστόρημα ήταν ένα μυθιστόρημα την εποχή των ιπποτών. Σταμάτησαν να υπάρχουν οι ιππότες, άρχισε να ανεβαίνει η αστική τάξη, εγκαταλείφθηκε το ιπποτικό μυθιστόρημα και έχουμε το αστικό μυθιστόρημα. Ελεγείδες σήμερα δεν γράφει κανένας. Αυτά έχει νόημα να τα καταλάβουν τα παιδιά. Έχει νόημα, ας πούμε, να καταλάβουν γιατί σήμερα δεν γράφει κανείς σοβαρά ποίηση όπως γράφει ο Παλαμάς. Παρακολούθηση της ιστορικής συνέχειας μέσω της εναλλαγής της παράδοσης και της μεταβολής σε επίπεδο ατόμων, έργων, θεμάτων, ρευμάτων και ειδών. Η ιστορία, λοιπόν, είναι πάντοτε παρούσα είτε σε θεματικές είτε σε ειδολογικές ενότητες. Θεματική, ας πούμε, είναι η ενότητα για τα φύλα, ειδολογική είναι η δεύτερη ενότητα και η τρίτη για το θέατρο.

Ομαδοσυνεργατική μέθοδος

Για τα ανθολόγια σάς είπα την άποψή μας, για τις τεχνολογίες δε θα μιλήσω εγώ θα μιλήσει η κ. Γαμβρού που είναι πολύ ειδική...

Διδασκαλία σε ομάδες και μέθοδος πρότζεκτ: εξαιρετικά παλιά πράγματα, παμπάλαια, κι όταν λέω παμπάλαια εννοώ έναν αιώνα και... «Σχολεία εργασίας». Οι συνάδελφοι που έχουνε κάνει περιβαλλοντική και που είναι στο σύλλογο των εκπαιδευτικών της περιβαλλοντικής τα ξέρουν πάρα πολύ καλά αυτά τα πράγματα, έχουνε πειστεί για τη χρησιμότητα του να δουλεύουν σε ομάδες. Τα επιχειρήματα είναι παιδαγωγικά, κοινωνικά, πολιτικά και διάφορα. Εφόσον δεν τολμούμε και δε θέλουμε (και δε θα το συζητήσω τώρα αυτό) να κάνουμε τάξεις ανάλογα με την επίδοση των μαθητών και έχουμε μικτές τάξεις, αν δεν κάνουμε ομάδες αυτό που γίνεται είναι να αφήνω τους κακούς μαθητές στην ησυχία τους, να κάνω μάθημα όχι με τον ανύπαρκτο μέσο όρο του μαθητή γιατί αυτό δεν υπάρχει, αλλά να κάνω μάθημα με τους μέτριους, τους καλούς και τους άριστους και να είμαι και πάρα πολύ ήσυχος ότι έχω κάνει τη

δουλειά μου εντάξει. Η διδασκαλία σε ομάδες είναι μια πρόκληση, έχει δυσκολία. Αν δεν τις ξέρεις τις ομάδες δεν μπορείς να μπεις ξαφνικά τη Δευτέρα το πρωί και να πεις με το μαγικό σου ραβδάκι «γίνετε ομάδες» διότι θα γίνει τόση φασαρία που θα παραπονεθούν οι από δω κι από κει, θα 'ρθει κι ο διευθυντής τα παιδιά δεν θα είναι πειθαρχημένα κλπ. Άρα η σύστασή μας είναι να αρχίσουμε από ομάδες των δύο, έτσι όπως κάθονται στα θρανία αν είναι παραδοσιακά, ή σε τραπεζάκια να τα φέρουμε. Και μετά, αφού προχωρήσει λίγο αυτή η ιστορία, να φτιάξουμε τις ομάδες.

Και η μέθοδος πρότζεκτ, που δεν είναι κλασική μέθοδος (δηλαδή να πουν τα παιδιά με τι θέλουν να ασχοληθούν, αν έχετε διαβάσει ένα οποιοδήποτε εγχειρίδιο για πρότζεκτ θα σας τα λέει έτσι) μια που εδώ η ενότητα είναι δεδομένη. Το πρότζεκτ εδώ όμως σημαίνει ότι έχουμε ένα μακράς διάρκειας διδακτικό εγχείρημα, το οποίο έχει αρχή μέση και τέλος, το οποίο οπωσδήποτε καταλήγει σε πράγματα τα οποία θα εκτεθούν στην τάξη, ενδεχομένως σε όλο το σχολείο, θα καλέσουμε κι άλλες τάξεις, γενικώς μια ανακατωσούρα και μια βαβούρα.

Φάσεις διδασκαλίας

Η μονάδα οργάνωσης του προγράμματος είναι η διδακτική ενότητα για λόγους που αν θέλετε τους συζητάμε και μετά. Θέλω να σταθώ λίγο στις φάσεις της διδασκαλίας μιας διδακτικής ενότητας. Είναι προφανές ότι η δεύτερη φάση της ανάγνωσης έχει τη μερίδα του λέοντος, αν θεωρήσουμε ότι μπορεί όντως να κάνουμε τρεις ενότητες από 24 ώρες που είπαμε πριν είναι σχεδόν αδύνατον πάντα.

Η πρώτη φάση θα πάρει 2, 3, 4 ώρες και προσπαθούμε να εισάγουμε τα παιδιά σ' αυτό που θ' ακολουθήσει. Ξέρετε, είναι εξαιρετικά αυταρχικό, όταν εμείς οι ίδιοι δεν το κάνουμε... ας πούμε, πώς διαλέγετε εσείς βιβλία; Ή μια καλή σας φίλη, ένας καλός φίλος σας λέει «διάβασε το τάδε βιβλίο και πάρ' το» -και είμαστε συνειδητοί αναγνώστες και φιλόλογοι, έτσι;- ή παρακολουθείτε έναν άνθρωπο, καλή ώρα παρακολουθώ την Καρυστιάνη σ' ό, τι γράφει, άρα πάω και την παίρνω ας πούμε, ή διαβάζω μια κριτική σ' ένα περιοδικό κλπ. Στην τάξη, αντίθετα, ανοίγουμε την πόρτα και λέμε: «Ανοίξτε το βιβλίο σας στη σελίδα 64 και θα κάνουμε σήμερα το Βασιλιά της Ασίνης!» και περιμένουμε τα εφηβάρια τα οποία - να μην ξαναλέω όσα είπα πριν - άλλα έχουνε βιβλία, άλλα δεν έχουν, να εκστασιαστούν απ' αυτό το βαθύ στοχαστικό ποίημα του Σεφέρη. Καλέ τι μας λέτε; Καλέ τι μας λέτε; Από πού θα προκύψει αυτή η έκσταση; Από πού θα προκύψει η σχέση δηλαδή; Θέλω να φτιάξω ένα γούστο στα παιδιά, φιλολογικό γούστο. Να τα αφήσω στην Γ' Λυκείου, και να είμαι σίγουρη ότι μπαίνουν σ' ένα βιβλιοπωλείο και διαλέγουν βιβλία. Πώς θα το φτιάξω αυτό το γούστο; Με αυταρχισμό και την επιβολή των υψηλών νοημάτων πάνω στο κεφάλι τους; Να θυμηθούμε τι είναι τα παιδιά στην πρώτη Λυκείου; Τα μυαλά στα κάγκελα, οι πρώτοι έρωτες, προβλήματα στο σπίτι που τώρα την περίοδο της κρίσης είναι ακόμα πιο σημαντικά, κι εμείς το βιολί-βιολάκι. Λοιπόν δε γίνεται χωρίς μία εισαγωγή. Προσπαθούμε λίγο να κάνουμε αγκύρωση, να κάνουμε μία σύνδεση με τις εμπειρίες των παιδιών, με τις γνώσεις τους. Άρα κάνουμε ένα κουβεντομάγαζο, αυτό που είναι φυσιολογικό να γίνει κάθε φορά που θέλω να εισαγάγω κάτι καινούργιο.

Αφού σιγουρευτώ ότι τελειώσε αυτό και έχω διαβάσει μικρά κειμενάκια μετωπικά σε όλη την τάξη - αυτή η φάση είναι σχεδόν πάντοτε μετωπική - έχω διαβάσει μικρά κειμενάκια, ενδεχομένως έχω βάλει μια πάρα πολύ μικρή εργασία να τελειώσω εκείνη την ώρα, προχωρώ στο κυρίως πράγμα που εδώ θέλουμε να βάλουμε το στοίχημα και να το κερδίσουμε, να διδάξουμε ολόκληρα βιβλία. Υπολογίζουμε ότι ένα μέσο σχολείο χρειάζεται χίλια πεντακόσια ευρώ για να έχει για την Α' Λυκείου τα βιβλία που χρειάζονται. Πολλά σχολεία δεν μπορούν να το έχουν αυτό, δεν μπορώ να φανταστώ ποιο σχολείο δεν έχει κοντά του μία δημοτική ή μία κοινοτική βιβλιοθήκη, και εν πάση περιπτώσει λέμε ότι αν δεν μπορεί να συμβεί τίποτα από όλα αυτά, τα τρία βιβλία του Λυκείου που σίγουρα υπάρχουν στο σχολείο μπορούν να μας καλύψουν. Δηλαδή υπάρχει περίπτωση σε κάποιο σχολείο να μην προχωρήσουμε σε ανάγνωση ολόκληρου κειμένου.

Γιατί επιμένουμε σε ανάγνωση ολόκληρων βιβλίων; Γιατί, συνάδελφοι, η λογοτεχνία δεν είναι οι κουτσουλές και τα αποσπάσματα, η λογοτεχνία η σοβαρή είναι το μυθιστόρημα. Μην κοιτάτε που η Ελλάδα δεν έχει σοβαρό μυθιστόρημα, δείτε όλες τις άλλες λογοτεχνίες, τις σοβαρές, ρωσική, αγγλική, γαλλική, γερμανική, ιταλική και λοιπά, δανέζικη. Το μυθιστόρημα είναι που κάνει τη λογοτεχνία, εμείς αναπαυόμαστε στις δάφνες των δύο Νόμπελ και του τρίτου που οσονούπω έρχεται, να υποθέσω, και νομίζουμε ότι λογοτεχνία είναι η ποίηση. Λογοτεχνία είναι το μυθιστόρημα. Αν τα παιδιά δεν μάθουν να διαβάζουν στο σχολείο μυθιστόρημα, δεν έχουν μάθει να ασχολούνται με το πιο σημαντικό λογοτεχνικό είδος. Έτσι; Γι' αυτό δίνουμε αυτήν την έμφαση.

Σε αυτήν τη φάση λοιπόν τα παιδιά επιλέγουν βιβλία τα οποία έχουν φέρει στην τάξη και για να γίνει αυτή η επιλογή ή τα πάμε στη βιβλιοθήκη, αν έχουμε βιβλιοθήκη σχολείου ή δημοτική αν μπορούμε. Επιλέγω σημαίνω έχω να διαλέξω παραπάνω από ένα, δηλαδή σημαίνει έχω τουλάχιστον δύο κείμενα για κάθε ομάδα και βεβαίως αν έχω πέντε ή τέσσερις ομάδες, δεν αναθέτω την ίδια εργασία, διότι φανταστείτε στην παρουσίαση τι θα κάνουν οι υπόλοιπες ομάδες όταν παρουσιάζει η πρώτη, θα ακούνε ξανά και ξανά τα ίδια πράγματα; Προλαβαίνω την ερώτησή σας: και πώς παρακολουθούν τα παιδιά την παρουσίαση ενός βιβλίου που δεν έχουν διαβάσει; Πρώτον, εδώ υπάρχει μία παιδαγωγική πονηριά. Λέω: Μπας και θελήσει κανένα παιδί να ακούσει την παρουσίαση ενός βιβλίου και το πάρει να το διαβάσει κι αυτό; Και υπάρχει και η δεύτερη πονηριά που είναι έτσι... ας πούμε και λίγο κακή: Είναι προφανές ότι δίνουμε οδηγίες στις υπόλοιπες ομάδες όταν παρουσιάζει κάθε ομάδα τι να κάνει, δεν κάθονται και ζύνονται, παίζουνε κρεμάλα και λοιπά. Να πω ένα παράδειγμα πάρα πολύ πρόχειρο, αν παρουσιάζουμε μυθιστορήματα ας πούμε, λέμε να κρατήσετε σημειώσεις για τον ήρωα, ή τους έχουμε δώσει και τα πολύ αγαπημένα σας, εμείς τα μισούμε αφάνταστα αλλά έχουμε υποκύψει, τα αγαπημένα σας φύλλα εργασίας και συμπληρώνουνε τον ήρωα, τον χρόνο... ξέρω γω... κάποια βασικά πράγματα για να γίνει κουβέντα μετά. Όταν τελειώσει η παρουσίαση των ολόκληρων βιβλίων από τις τρεις, τέσσερις, πέντε ομάδες, ανάλογα πόσες έχουμε, γίνεται κουβέντα πάνω σε αυτό. Για παράδειγμα, ας πούμε, εάν είναι εφηβικό μυθιστόρημα και έχουμε πρωταγωνιστές κορίτσια και πρωταγωνιστές αγόρια, συζητάμε τις διαφορές. Και είναι και ένα πολύ ενδιαφέρον πράγμα να έχουμε αγόρια που έχουνε διαβάσει για κορίτσια, κορίτσια που έχουνε διαβάσει για αγόρια και το ανάλογο για να γίνει όλη αυτή η κουβέντα, να ακουμπάνε τα παιδιά στις εμπειρίες τους, να χρησιμοποιούνε τα κείμενα που 'χουνε διαβάσει και λοιπά.

Και μετά πάμε στην τρίτη φάση και την ολοκληρώνουμε, τη φάση μετά την ανάγνωση, στην οποία αυτό που γίνεται συνήθως είναι η δημιουργική γραφή. Έχοντας διαβάσει πράγματα, καλή ώρα όπως εμείς, στις ομάδες των φίλων, στις ομάδες ανάγνωσης που έχουμε διαβάσει ένα κείμενο και συζητάμε γι' αυτό, και λέμε «πολύ ωραία η Σάγκα που έγραψε ο Θέμελης και ο νέος ο Ισίδωρος ο Ζουργός επίσης το έχει κάνει πολύ ωραία...», «έχεις διαβάσει άλλα κείμενα που μιλούνε για οικογένειες;» «και μένα η οικογένειά μου...» και λοιπά. Άρα ξεφεύγουμε λίγο από το κείμενο αυτό καθαυτό και πάμε σε άλλα πράγματα. Και εδώ γράφουμε διάφορα πράγματα που θα μπορούσαν να ήταν από ημερολόγια μέχρι οτιδήποτε άλλο.

Εκπαιδευτικά σενάρια - Αξιολόγηση

Κάθε διδακτική ενότητα παρουσιάζει τη σκοποθεσία της, είναι το συμβόλαιο που κάνω εγώ με τους μαθητές μου, οι δεξιότητες, σ' αυτά θα σας ελέγξω. Από τις δεξιότητες προκύπτουν οι δραστηριότητες που κάνουμε, το περιεχόμενο είναι μία επιλογή κειμένων που έχουμε κάνει. Να πω λίγο κάτι εδώ παρενθετικά: τα τελευταία χρόνια έχει επικρατήσει ο πάρα πολύ κακός όρος κατά την άποψή μου αλλά έχει επικρατήσει και υποκύπτουμε κι εμείς: «εκπαιδευτικό σενάριο». Δεν ξέρω... τι έμπνευση ήταν αυτό, εν πάση περιπτώσει, εσείς ουσιαστικά διαλέγετε από τα υπερσενάρια αυτά που κάνουμε εμείς τα δικά σας πράγματα. Άρα μη θεωρήσετε ότι όλα τα κείμενα που υπάρχουν εδώ εμείς πιστεύουμε ότι μπορούν να διδαχτούν. Είναι πολλά για να επιλέξετε και φυσικά μπορείτε να διαλέξετε και εντελώς διαφορετικά. Και οι σκοποί και οι δεξιότητες είναι πολλοί για να εστιάσετε σε κάποιους και ενδεχομένως να τους αλλάξετε. Είναι

ένας μπούσουλας δηλαδή δεν είναι ένας κορσές, είναι ένα βοηθητικό πράγμα. αυτό που υπάρχει με τα τετράστηλα.

Και στην αξιολόγηση αναφερόμαστε επιγραμματικά στον τρόπο που θέλουμε να γίνει αυτό το πράγμα. Κρατάμε και θα ήθελα... θα παρακαλούσα πάρα πολύ αν κάποιοι διδάσκετε στην Α΄ λυκείου να μας στείλετε τα θέματα που έχετε βάλει μ' ένα μικρό σχόλιο. (θα σας δώσω το μέιλ μου να μπορέσετε να το κάνετε). Έγινε πολύ μεγάλη συζήτηση για το αν οι μαθητές μπορούν να ανταποκριθούν σε άγνωστο κείμενο. Σ' όλο τον κόσμο οι μαθητές ανταποκρίνονται αντιθέτως το γνωστό κείμενο είναι ένα ερώτημα γιατί το ξαναβάζεις. Είναι προφανές ότι δεν αιφνιδιάζουμε τους μαθητές ζητώντας τους πράγματα διαφορετικά από αυτά που έχουνε διδαχτεί. Το κείμενο είναι άγνωστο όχι οι ερωτήσεις και ο τύπος των ερωτήσεων άγνωστος. Άρα είναι αυτό που έχουμε κάνει όλη τη χρονιά τους το ζητάμε σ' ένα ομοειδές ή ομόθεμο κείμενο ανάλογα με το τι θέλουμε να...

Και αν έχετε δει φυσικά το ΦΕΚ κάπως έτσι είναι τα τετράστηλα τα οποία για μας είναι πεντάστηλα (αλλά δεν πειράζει τα λέμε τετράστηλα) γιατί η σκοποθεσία και οι δεξιότητες είναι κοινές αλλά για μας δεν είναι, το περιεχόμενο, δραστηριότητες, και η αξιολόγηση. Άρα ετοιμάζοντας το μάθημά μου για τα φύλα ή για την παράδοση ή για το θέατρο, έχω μπροστά μου αυτό το τετράστηλο και επιλέγω κάποια πράγματα. Εγώ είμαι αυτός που θα κάνει τη δουλειά δεν μπορεί να την κάνει κανένας άλλος. Ούτε η ομάδα που έφτιαξε το πρόγραμμα, ούτε κανένας άλλος. Εγώ ξέρω τα παιδιά μου, ξέρω τις δυνατότητές τους, αυτά που θα τους άρεσαν ενδεχομένως, αυτά στα οποία θέλω να εστιάσω διότι υποψιάζομαι ότι παντρεύονται πολύ νωρίς τα κορίτσια κλπ κλπ λέω τώρα παραδείγματα εκ του προχείρου. Λοιπόν τα σενάρια διδασκαλίας είναι αυτό το κείμενο που γράφω κι έχει αποδέκτες συναδέλφους μου. Η σχέση τους με το πρόγραμμα σπουδών είναι ότι είναι πολύ μικρότερα και από άποψη σκοποθεσίας και από άποψη στόχων και λιγότερο περιεχόμενο και είναι... – αν έχει διδαχτεί μιλάω μιλάω μ' έναν τρόπο που δείχνει και τις δυσκολίες εφαρμογής αυτών που έχω σχεδιάσει επί χάρτου, αν δεν έχει διδαχτεί λέω θεωρητικά ως επιθυμία αυτό που θέλω να κάνω.

Τα πάντα μπορεί ν' αλλάξει ο εκπαιδευτικός εκτός - τα πρώτα χρόνια αυτό λέμε συνήθως όταν μας γίνεται η ερώτηση - από το θέμα, από τη διδακτική ενότητα. Πολλοί άνθρωποι μας είπαν «ναι αλλά εγώ δεν θέλω να κάνω τα φύλα στην πρώτη λυκείου θέλω να κάνω το... κάτι άλλο». Αν ήμουν σχολικός σύμβουλος και είχα μπροστά μου έναν εκπαιδευτικό που δεν είναι απλώς αντιρρησίας αλλά ξέρει τι του γίνεται θα του έλεγα κάνε λοιπόν κάτι άλλο. Επειδή όμως σας είπα εμείς έχουμε μια ενιαιότητα - τουλάχιστον ελπίσαμε να την έχουμε, μετά πέθανε ο Δημαράς, μετά το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο σταμάτησε, μετά για ένα χρόνο δεν είχε διοικητικό συμβούλιο και άλλα ωραία ανέκδοτα τα οποία δεν μπορείς να βάλεις σε μία ξένη γλώσσα να τα πεις σ' έναν φίλο σου που μιλάει άλλη γλώσσα - πιστεύαμε ότι από το δημοτικό μέχρι το λύκειο έτσι όπως θα το τελειώναμε θα γίνοννε όλα τα κειμενικά είδη: από επιστημονική φαντασία και κόμικς μέχρι οικολογικά θέματα μέχρι... εντάξει; Τα βασικά θέματα που υπάρχουν στη λογοτεχνία. Ε, ξαναλέω λοιπόν, αν ένας άνθρωπος είναι συγκροτημένος φιλόλογος και για κάποιον λόγο θέλει να κάνει μία άλλη ενότητα απ' αυτήν που προτείνουμε εμείς ούτε κι αυτό θα το 'βλεπα αμαρτία αλλά εδώ έχουμε όλη αυτή τη δουλειά και έχουμε κάποιες ενδείξεις ότι θα θέλαμε οι συνάδελφοι να έχουν παραπάνω υλικό οπότε το αφήνω στην κρίση σας αυτό το πράγμα. Και εδώ να τελειώσω...

Η απομαγνητοφώνηση έγινε από τους συναδέλφους: Γιάννη Σισμανίδη, Ελένη Ιωαννίδου, Μαρία Μνηματίδου, Έλσα Σκλαβάκη, Χριστίνα Παπαγγελή και Νίκο Γεωργιάδη